

מרכז גונדה לחקר המוח

בית החיות

נוהלי עבודה

תוכן העניינים

- .1 מבוא
- .2 הנחיות כלליות
- .3 הזמנת וקבלת חיות
- .4 כניסה לבית החיות וכללי התנהגות
- .5 אחזקת חיות והטיפול בהן
- .6 המתת בעלי חיים
- .7 הנחיות בטיחות
- .8 הנחיות לעבודה עם קופים
- .9 נספחים

1. מבוא

בשנת תשנ"ד חוקקה כנסת ישראל שני חוקים בנושא צער בעלי חיים. אחד מהם עוסק בהסדרת הניסויים בבעלי חיים והוא מוכר כחוק הניסויים בבעלי חיים התשנ"ד 1994 (להלן החוק). על ביצוע החוק מופקד משרד הבריאות, והוא מיושם על ידי המועצה לניסויים בבעלי חיים (להלן המועצה).

החוק קובע כללים ומגבלות לעריכת ניסויים במטרה למזער את הסבל שנגרם לחיות כתוצאה מהניסויים שמתבצעים בהם ולצמצם ככל שניתן את מספר החיות המשמשות לעריכת ניסויים אלו. החוק מתיר עריכת ניסויים בבעלי חיים למטרות של קידום הבריאות הרפואה, מניעת סבל, קידום המחקר המדעי, בדיקה של חפצים או חומרים, חינוך והוראה. במוסד אקדמי העורך ניסויים בבעלי חיים הנושאים באחריות לביצוע כל סעיפי החוק הם:

- א. החוקר הראשי (ראש המעבדה)
- ב. הנהלת המוסד.
- ג. הועדה האתית הפנימית.
- ד. הרופא הווטרינר המועסק במוסד.
- ה. מנהל בית החיות.
- ו. תלמידי מחקר, לבורנטים, וכל מי שמשותף בעריכת ניסוי בבעל חיים.

בשנים האחרונות גוברת בקרב הציבור ההתנגדות לשימוש בחיות מעבדה למטרות מחקר. נשמעות דעות על פיהן חלק גדול מהניסויים שמתבצעים אינם משרתים את מטרות היסוד שנקבעו (קדום המדע והרפואה ומציאת תרופות ופתרונות למחלות של האדם ובעלי חיים). הנחת היסוד שלנו, חברי הקהילה המדעית, שכדי להשיג מטרות אלו לא ניתן לוותר על עריכת ניסויים בבעלי חיים. התגליות וההמצאות החשובות ביותר בתחום המדע והרפואה כמו חיסון נגד מחלות הכלבת ושיתוק ילדים, פיתוח מכונת לב- ראה, טיפולי דיאליזה, השתלות אברים ואפילו השימוש בפניצילין התאפשרו אודות לניסויים שנערכו בבעלי חיים. יחד עם זאת כל אחד מאתנו חייב לראות עצמו כשליח מצפון, לנהוג כבוד בחיות ולהתנגד בכל מאודו לבצוע ניסויים שלא נערכים על פי מיטב אמות המידה המדעיות ועלולים לגרום סבל מיותר לבעלי חיים. בניינים נאותים וציוד תקין חשובים לאחזקה נאותה של

חיות מעבדה, אולם חשובים לא פחות הם שיקול הדעת והדאגה הכנה של כל האנשים שיש להם מגע עם חיות.

במדינת ישראל מותר לערוך ניסויים רק על פי חוק צער בעל חיים.

החוק קובע שהעורך ניסויים בבעלי חיים ללא היתר, או מי שחרג מההיתר שניתן לו דינו מאסר שנה.

החוק נמצא לעיון בספרייה הראשית של הפקולטה למדעי החיים, במשרד וטרינר האוניברסיטה ובספרייה של הפקולטה למשפטים. עקרונות היסוד לעריכת ניסויים בבעלי חיים מתפרסמים באתר האינטרנט של המועצה: <http://www.health.gov.il> כדי למלא אחר הכללים וכדי לעמוד בדרישות החוק ובתנאים לקבלת קרנות מחקר, מוטלת על כל החוקרים החובה לקרוא את הנהלים וההנחיות ולאשר בחתימתם את מחויבותם לפעול על פי כללים אלו.

2. הנחיות כלליות

1. מי שאינו חוקר מוסמך או שלא קיבל הרשאה זמנית לא יערוך ניסויים בבעלי חיים ולא ישתתף בניסוי בו עושים שימוש בחיות מעבדה.
2. מי שעובד עם בעלי חיים מתוקף אישור זמני לא יבצע ניסויים שדרגת הסבל הצפויה בהם היא D ומעלה אלא אם נוכח במקום חוקר מוסמך.
3. העורך ניסויים בבעלי חיים או המשתתף בהם חייב להכיר את פרוטוקול הניסוי ולהיות בקיא בתוכנו ובמגבלות שנקבעו על ידי ועדת האתיקה.
4. העורך ניסויים בבעלי חיים (בע"ח) נושא באופן אישי, ישיר ובלתי אמצעי באחריות מלאה כלפי כל רשות, גוף, אדם, חוק ותקנה העוסקים בחוק צער בעלי חיים מתוקף סמכות שניתנה להם כדין.
5. העורך ניסויים בבע"ח מחויב לעשות כל מאמץ כדי להבטיח את רווחתן של החיות ולמנוע מהן עקה כאב וסבל על פי מיטב אמות המידה האתיות והמקצועיות המקובלות.
6. חוקר שמבצע מספר ניסויים במקביל לא יעשה שימוש בחיות אותם קיבל לצורך ניסוי אחד בניסוי אחר.

7. העברת חיות מחוקר לחוקר מותרת רק באישור הוטרינר.
8. על כח אדם המוציא חיות משטח בית החיות או המרכז לחקר המוח, לוודא באופן אישי מול וטרינר בית החיות שאכן יש אישור לכך.
9. חיות שהוצאו משטח בית החיות לא תוחזרנה אלא אם ניתן אישור מיוחד.

3. הזמנת וקבלת חיות

1. על כל אדם שמזמין חיות ו/או מקבלן חלה חובה לוודא באופן אישי מול וטרינר בית החיות שאכן מתקיימים הנוהלים המפורטים להלן.
2. חל איסור מוחלט לפנות באופן ישיר לאחד מעובדי בית החיות בבקשה לקבל בעלי חיים ללא תיאום מראש עם הוטרינר או מנהל בית החיות. פניה ללא תיאום מראש מותרת רק בימי היעדרות של הוטרינר וכאשר נמסרה הודעה על כך לראש המעבדה.
3. המקבל לידיו חיות ימסור במעמד הקבלה זה טופס שבו מצויינים בבירור הפרטים הבאים: מספרן של החיות שהועברו לידו, מספר אישור ועדת האתיקה, שם החוקר ותאריך. חל איסור מוחלט לקבל חיות ללא מסירת האישור האמור באותו מעמד ואין איש רשאי לחרוג או לאשר חריגה מנוהל זה.
4. הזמת חיות מגורם חוץ תיעשה רק באישור הוטרינר ובאמצעות הבר-נט.
5. חל איסור מוחלט להכניס חיות לשטח הקמפוס ללא שניתן לכך מראש ובכתב אישור הוטרינר.

4. כניסה לבית החיות וכללי התנהגות

1. הכניסה לבית החיות מותרת רק למי שקיבל הרשאה לכך ממנהל בית החיות ואך ורק למטרות המצויינות באישורים ובפרוטוקולים שאושרו על ידי ועדת האתיקה ו/או הרופא הוטרינרי של האוניברסיטה.
2. חל איסור מוחלט להכניס לשטח בית החיות זרים. לצורך עניין זה, זר הוא כל אדם שלא קיבל הרשאה באופן אישי ממנהל בית החיות להיכנס למקום.
3. הכניסה מותרת רק בצידוד הגנה מלא קרי ערדליים, חלוק, כפפות, כיסוי ראש ונשמית.

4. חל איסור מוחלט להכניס לשטח בית החיות spf (קומת כניסה) ציוד מכל סוג אלא מנהל בית החיות. על כל מי שמכניס ציוד חלה החובה לודא באופן אישי מול הוטרינר שניתן האישור לכך.
5. על העובדים בבית החיות חלה חובה להימנע מגרימת רעש מיותר.
6. על העובדים במקום לציית להוראות עובדי בית החיות ולשתף עמם פעולה. חל איסור על לקיחת כלובי חיות, שקי מזון או כל סוג אחר של ציוד ללא רשות העובד.
7. חל איסור מוחלט לשנות את זמני התאורה והחשכה של חדרי בית החיות ללא אישור הוטרינר. כמו כן חל איסור על הדלקת אור או פתיחת דלתות בעת זמני ההחשכה.
8. בכניסה למקום וביציאה מימנו חלה חובה לודא שהדלתות נשארות סגורות.
9. חלה חובה אישית לדווח לוטרינר בית החיות על כל מקרה של תקלה בציוד, בתפעול המתקן, תמותת בעלי חיים או הופעת סימני מחלה ומצוקה בבעלי חיים. חובת הדיווח היא בתחום אחריותו הישירה של כל אחד שנוכח במקרה כזה והדיווח יעשה על ידו באופן אישי באותו יום העבודה בו התרחש האירוע.
10. עובדים, חוקרים ותלמידים שאינם בקוו הבריאות לא יכנסו לבית החיות עד חלוף שלושה ימים לפחות מאז שובם לאייתנם.

5. אחזקת חיות והטיפול בהן

- חיות תוחזקנה בתנאים התואמים את המלצות המדריך של המועצה האמריקאית הלאומית למדעים המתפרסמות במדריך לטיפול ושימוש בבעלי חיים "The Guide for the Care & Use of Laboratory Animal" המצורף כנספח.
1. על ציבור החוקרים חלה החובה לקרוא במדריך את הפרק המתייחס לתנאי אחזקה סביבתיים ולהיות בקיאים בתוכן הדברים.
 2. באחריות החוקר לודא שעל כל כלוב יונח, תג במקום המיועד לכך ובו יצויינו בכתב ברור הפרטים הבאים: מספר פרוטוקול, שם החוקר הראשי, שם איש קשר מהמעבדה, זן החיות.
 3. טיפול בחיות הנמצאות במצבי עקה או חוות כאב.
- א. חיות הנתונות לניסויים בדרגת סבל גבוהה תטופלנה בהתאם להנחיות הקיימות לגביהן. על החוקרים המבצעים ניסויים בדרגת פולשניות D ומעלה או ניסויים בהם נדרש שימוש בתרופות הנוגדות כאב ו/או סמי הרגעה, לקרוא את המאמרים

ששמותיהם מופיעים להלן והם מצורפים כנספחים להנחיות אלו ולהפגין רמת ידע והתנהלות מקצועית ואתית ראויה..

1. Use of behavior analysis to recognize pain in small mammals

2. Recognition and Alleviation of Pain in Laboratory Animals

- ב. על מי שמבצע ניסויים בדרגת פולשניות D ומעלה לנהל יומן מעקב לעניין הטיפול בחיות. יש לציין ביומן את שם התרופות שניתנו לחיות, זמן מתן התרופה, סיכום הסימנים הקלינים וההתהגותיים שנצפו. ליד רישום כל אחד מהפרטים הללו יש לציין שעה ותאריך ואת שם החוקר המבצע.
- ג. חיות שעברו פרוצדורה אשר דרגת הכאב הצפוי מימנה גבוה, תטופלנה ו/או תבדקנה למשך 48 שעות לפחות מעת תום הפרוצדורה ומידי 12 או 24 שעות ע"פ הצורך או עד 24 שעות מחלוף כל הסימנים המעידים על כאב או עקה.
5. חל איסור על אחזקת חיה בכלוב כשהיא נמצאת בו לבדה ללא בעל חיים נוסף אלא אם ניתן לכך אישור ועדת האתיקה.
- מותר להחזיק חיה לבדה אם יש חשש לבריאותה, כמו למשל בעת הטיפול שניתן לאחר ניתוח, או חיות הנפגעות מתוקפנות. במקרה זה יש לציין על גבי תג הכלוב את הסיבה לבידוד וכן את תאריך תחילתו.

6. המתת בעלי חיים

- א. חיות תומתנה אך ורק על פי ההנחיות וההמלצות הכתובות בפרסום המצורף כנספח לתקנון אלו

AVMA Guidelines for the Euthanasia of Animals: 2013 Edition

- ב. על ציבור החוקרים חלה חובה לקרוא את החלק המתייחס למכרסמים בפרסום האמור ולהיות בקיאים בתוכנו.
- ג. באחריותו האישית של כל חוקר לודא שאכן החיות שבשרשותו ושהן מיועדות להמתה תומתנה בהתאם להמלצות.

7. הנחיות לעבודה עם קופים

1. כתנאי לעבודה עם קופים יש לעמוד בדרישות הבאות

- א. למסור למנהל בית החיות אישור על חיסון נגד רעלן הטטנוס שנעשה לכל היותר במהלך חמש השנים האחרונות.
- ב. למסור למנהל בית החיות מכתב מהרופא המטפל המסכם את תוצאות בדיקת השחפת.
- ג. למסור למנהל בית החיות אישור בדבר הדרכת בטיחות מאת הממונה על הבטיחות הביולוגית באוניברסיטה.
- ד. להשתתף בקורס הכשרה לעבודה עם קופים. תנאי מוקדם להשתתפות בקורס זה הוא השתתפות בקורס שימוש במכרסמים וארנבות. מי שעובד תחת אישור זמני פטור באופן זמני מהשתתפות. פטור כזה ינתן באופן חדפעמי ואורך תקופה שלא יעלה על שישה חודשים. בתוך פרק זמן זה ישלים החוקר את מחויבותו.
- ה. כתנאי לקבלת אישור כניסה לבית החיות או לעבודה עם קופים או/ו לשהייה בקרבם חובה לקרוא את המאמר "for Exposure to B Virus" (עד....) על כל חלקיו העוסקים בסכנות ההדבקה והעזרה הראשונה הנדרשת כנגד הדבקה בנגיף, להיות בקיאים בתוכנו ולנהוג על פי המלצותיו.
2. הכניסה לבית החיות לקופים מותרת רק למי שבאופן אישי קיבל אישור כניסה ממנהל בית החיות אחרי שנמצא שהוא עומד בכל הקריטריונים.
8. חל איסור מוחלט להכניס לבית החיות זרים. זר לצורך העניין הוא כל מי שלא קיבל באופן אישי אישור ממנהל בית החיות.
9. הכניסה מותרת בלבוש הגנה מלא קרי ערדליים, חלוק, כפפות, נשמית, משקפי מגן וכיסוי ראש לבעלי שיער ארוך. אין להסיר את משקפי המגן ממקומם בשטח בית החיות.
10. לאחר שעות העבודה יש להימנע מכניסת אדם בודד לשטח בית החיות.
11. חל איסור חמור להאכיל את החיות במזון ו/או משקה למעט אלו שהותרו על ידי מנהל המקום.
12. שינוע קופים מבית החיות למעבדה יעשה אך ורק בזוגות (שני חוקרים לפחות).

כל מי שנפגע על ידי קוף או ציוד שהיה במגע עם קופים חייב לדווח לוטרינר באופן מידי או מיד לאחר תום הטיפול הנדרש. בכלל זה גם מגע עם נוזלים אורגני Recommendations של הקופים או קיומה של כל נסיבה אחרת המפורטת במאמר: " for Prevention of and Therapy for Exposure to B Virus

המצורף כנספח.

חתימה על נוהלי עבודה

שם מלא _____ מספר זהות _____

מעבדה _____ טלפון נייד _____

כתובת מייל _____ סוג אישור לעבודה עם בע"ח זמני / קבוע _____

מספר הרשאה (לבעלי אישור קבוע בלבד) _____

סוג בעלי החיים בהם נערך המחקר _____

אני החתום מטה מאשר כי קראתי את חוברת הנוהלים לעבודה עם בעלי חיים ואני עומד בכל הקריטריונים הנדרשים. כמו כן קראתי את חוברת ההנחיות של ועדת האתיקה ומתחייב בחתימתי זו לשמור בקפידה על הכללים. ידוע לי שהאישור שניתן לי לעבוד עם חיות מעבדה כפוף לקיום התחייבותי זו.

תאריך _____ חתימה _____

